HÖGSTA DOMSTOLENS
DOM

meddelad i Stockholm den 11 mars 2026

Mål nr
B 2746-25

PARTER

Klagande

A.S.

Ombud och offentlig försvarare: Advokat G.S.

Motpart

Riksåklagaren

Box 5553

114 85 Stockholm

SAKEN

Brott mot lagen om förbud beträffande knivar och andra farliga föremål

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Göta hovrätts dom 2025-02-28 i mål B 5324-24

_____

Besöksadress
Riddarhustorget 8

Telefon
08-561 666 00

Öppettider
måndag–fredag
08:45–12:00
13:15–15:00

Postadress
Högsta domstolen
Box 2066
103 12 Stockholm

E-post
hogsta.domstolen@dom.se

Webbplats
www.hogstadomstolen.se

DOMSLUT

Högsta domstolen ändrar hovrättens dom och frikänner A.S. från åtalet, befriar honom från skyldighet att betala avgift till brottsofferfonden samt ogillar yrkandet om förverkande av den i beslag tagna kniven (Polismyndigheten, 2023-5000-BG52434.1).

G.S. ska få ersättning av allmänna medel för försvaret av A.S. i Högsta domstolen med 6 939 kr. Av beloppet avser 5 551 kr arbete och 1 387 kr 75 öre mervärdesskatt. Staten ska svara för kostnaden.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN

A.S. har yrkat att han ska frikännas.

Riksåklagaren har motsatt sig att hovrättens dom ändras.

DOMSKÄL

Bakgrund

1. A.S. skulle den 5 maj 2023 närvara som åhörare vid en huvudförhandling i Örebro tingsrätt. Vid säkerhetskontrollen påträffades en fällkniv i hans jackficka. Han uppgav att han hade glömt kvar kniven där efter att han senast hade använt den.

2. Tingsrätten dömde A.S. för oaktsamt brott mot lagen (1988:254) om förbud beträffande knivar och andra farliga föremål till 40 dagsböter samt förklarade kniven förverkad. Hovrätten har satt ned antalet dagsböter till 30, men i övrigt fastställt tingsrättens dom.

Vad målet handlar om

3. Målet rör frågan när ett innehav av en kniv är att anse som befogat med beaktande bland annat av att kniven medförts till en domstol.

Dok.Id 345392

Allmänt om brott mot knivförbudslagen

4. Knivar får inte innehas på allmän plats, inom vissa skolområden eller i fordon på allmän plats. Det gäller dock inte om innehavet med hänsyn till knivens art, innehavarens behov och övriga omständigheter är att anse som befogat. (Se 1 § knivförbudslagen.)

5. Den som uppsåtligen bryter mot förbudet döms till böter eller fängelse i högst ett år. Om gärningen har begåtts av oaktsamhet döms till böter eller fängelse i högst sex månader. Är brottet grovt döms till fängelse i lägst sex månader och högst två år. I ringa fall utgör gärningen inte brott. (Se 4 §.)

6. Förbudet syftar till att motverka att knivar kommer till användning vid våldsbrott (jfr prop. 1987/88:98 s. 6). Utanför förbudet faller ett sådant innehav av kniv som framstår som rimligt och naturligt i samhället. I förarbetena till lagen uttalas att förbudet bör tillämpas med förnuft och generositet, så att det inte med fog kan uppfattas som ett otillbörligt ingrepp i den personliga sfären (se prop. 1989/90:129 s.12).

Befogat innehav

7. Innehav av en kniv får som regel anses vara befogat om den behövs för arbete eller fritidsaktiviteter. Detsamma gäller innehav på väg till eller från platsen för sådan verksamhet eller vid hemtransport av en inköpt kniv. Det kan därvid ha betydelse hur kniven förvaras eller är paketerad. (Jfr ”Kniven i handväskan” NJA 2016 s. 30.)

8. Vidare har knivens utformning betydelse för bedömningen av om innehavet är befogat. I de flesta fall måste exempelvis innehav av en mindre fickkniv, av typen pennkniv, godtas. Endast om det föreligger speciella omständigheter som gör att det finns en mera påtaglig risk för att kniven kommer att användas som vapen är innehav av sådana knivar avsedda att

Dok.Id 345392

omfattas av förbudet. (Se prop. 1989/90:129 s. 21 och ”Multiverktyget” NJA 2023 s. 1052 p. 7.)

Ansvarsfrihet för ringa fall

9. Regeln om ansvarsfrihet i ringa fall är tillämplig då knivinnehavet visserligen inte är befogat men ändå kan anses utgöra en mindre allvarlig överträdelse av förbudet. Ett exempel på en sådan situation är att det rör sig om oaktsamhet som visserligen är straffbar men som måste uppfattas som lindrig (se ”Kniven i handväskan” p. 28).

10. I oaktsamma fall av knivinnehav där det inte föreligger några försvårande omständigheter kan brottet många gånger anses som ringa. En bedömning måste dock göras utifrån omständigheterna i det enskilda fallet, och då bör bland annat graden av oaktsamhet beaktas.

Grovt brott

11. Vid bedömningen av om ett brott är grovt ska det enligt 4 § tredje stycket särskilt beaktas om föremålet har innehafts i ett sammanhang där det kan befaras komma till användning vid brottsligt angrepp på någons liv, hälsa eller trygghet till person, föremålet har varit av särskilt farlig beskaffenhet, innehavet, överlåtelsen eller saluhållandet har avsett flera föremål, eller gärningen på annat sätt har varit av särskilt farlig art.

12. Omständigheter som talar för att gärningen är av särskilt farlig art kan bland annat vara att gärningsmannen är påverkad av alkohol eller narkotika, ingår i en kriminell gruppering, tidigare visat sig vara beredd att ta till våld eller har vidtagit åtgärder för att kniven ska kunna bäras dold eller vara lätt tillgänglig. Det handlar alltså om förhållanden som typiskt sett är ägnade att påtagligt öka risken för att kniven kommer till brottslig användning. Även platsen för innehavet har betydelse för bedömningen,

Dok.Id 345392

exempelvis när det handlar om en brottsutsatt plats eller om en plats som är särskilt skyddsvärd. (Jfr prop. 2021/22:192 s. 25 f.)

Rubricering och bedömning av straffvärde

13. Utgångspunkten för rubricering av en gärning som är att hänföra till ett gradindelat brott är straffbestämmelsens utformning och de intressen som skyddas genom den. När det, som vid grovt brott mot knivförbudslagen, finns kvalifikationsgrunder som särskilt ska beaktas vid bedömningen av om brottet är grovt tar rubriceringen sin utgångspunkt i dessa omständigheter. Det är dock inte nödvändigt att bedöma brottet som grovt när någon av dessa föreligger. Inte heller är det uteslutet att döma för grovt brott i andra fall, men då krävs i princip att omständigheterna i det enskilda fallet framstår som försvårande i motsvarande grad som normalt gäller i de fall som anges i de särskilda kvalifikationsgrunderna. En samlad bedömning måste alltid göras. (Jfr ”Vinkelslipen” NJA 2024 s. 335 p. 4 och 5.)

14. Det finns ett nära samband mellan gradindelning och straffvärde-bedömning. Det beror på att gradindelningen inte kan göras utan att det sker en värdering av hur allvarlig brottsligheten är. Sambandet är särskilt tydligt i de fall där det inte finns några kvalifikationsgrunder angivna eller när dessa är allmänt hållna. (Jfr ”Vinkelslipen” p. 6.)

15. Vid bedömning av straffvärdet av ett brott mot knivförbudslagen ska som en utgångspunkt beaktas den fara som innehavet av kniv inneburit, vad den tilltalade insett eller borde ha insett om detta samt de avsikter eller motiv som han eller hon haft (jfr 29 kap. 1 § andra stycket brottsbalken).

16. De omständigheter som läggs till grund för bedömningen måste vara täckta av gärningsmannens uppsåt eller, vid oaktsamhetsbrott, av hans eller hennes oaktsamhet. Det är åklagaren som ska bevisa de omständigheter som

Dok.Id 345392

åberopas som försvårande. Samma beviskrav gäller som normalt tillämpas i brottmål.

Straffskalor och straffmätning

17. Straffskalorna för normalgraden och för grovt brott mot knivförbudslagen skärptes 2022. Syftet var att åstadkomma en höjd straffnivå för allvarligare knivbrott. Det framhölls då att det höjda minimistraffet för grovt knivbrott också skapar ett utrymme för en i praktiken mer differentierad straffmätning vid brott av normalgraden, till exempel när brottet haft försvårande inslag men vid en helhetsbedömning ändå inte är att bedöma som grovt. Samtidigt infördes en särskild straffskala för oaktsamhetsbrott som motsvarar den tidigare straffskalan för normalbrottet. Avsikten var att straffskärpningarna skulle träffa endast uppsåtliga gärningar. (Jfr prop. 2021/22:192 s. 18 f.)

18. Det saknas mot denna bakgrund skäl att ändra den praxis som innebär att oaktsamma brott mot knivförbudslagen normalt bör leda till penningböter (jfr a. prop. s. 8). Är omständigheterna försvårande kan detta beaktas genom ett högre bötesbelopp eller genom att dagsböter döms ut. Endast i undantagsfall bör straffvärdet ligga på fängelsenivå.

19. För uppsåtliga brott av normalgraden bör straffet som utgångspunkt bestämmas till dagsböter (jfr a. prop. s. 14). Enstaka försvårande omständigheter av mindre allvarligt slag kan beaktas genom en höjning av antalet dagsböter. I allvarligare fall kan fängelse aktualiseras. Därvid bör hela utrymmet i straffskalan upp till minimistraffet för det grova brottet utnyttjas för att åstadkomma en nyanserad straffmätning, så att allvarligare fall bestraffas strängare än mindre allvarliga fall utan att några påtagliga tröskeleffekter uppstår (jfr a. prop. s. 19).

Dok.Id 345392

20. Minimistraffet för grovt brott mot knivförbudslagen är fängelse i sex månader. För att ett så strängt straff ska vara motiverat bör det krävas att omständigheterna är i hög grad försvårande. Så kan vara fallet om det föreligger flera omständigheter som talar för att det finns en påtaglig risk för att kniven ska komma till användning vid brott mot liv eller hälsa, eller om en enskild omständighet med särskild styrka talar för detta.

Innehav av kniv i domstolars lokaler

21. Domstolars lokaler utgör en sådan särskilt skyddsvärd plats som enligt förarbetena kan tala för att ett där begånget brott mot knivförbudslagen ska bedömas som grovt (jfr prop. 2021/22:192 s. 26).

22. För att kunna eftersöka vapen och andra föremål, som kan användas för att begå brott som innebär allvarlig fara för någons liv eller hälsa, får säkerhetskontroll genomföras i domstolar. Kontrollen innebär att personer som ska besöka domstolen får kroppsvisiteras och väskor genomsökas. Om ett sådant föremål som avses i lagen påträffas, och det inte tas i beslag enligt rättegångsbalken, ska personen uppmanas att lämna föremålet ifrån sig för förvaring. Vägrar personen att göra det får han eller hon avlägsnas från domstolen. (Se 1, 5 och 7 §§ lagen, 1981:1064, om säkerhetskontroll i domstol.)

23. I lagen finns inte någon närmare definition av de föremål som får eftersökas. Det står emellertid klart att det handlar om en vidare krets av föremål än de som avses i knivförbudslagen. Såsom lagen tillämpas i praktiken torde besökare uppmanas att lämna ifrån sig även sådana tillhörigheter som är fullt legitima att föra med sig i andra sammanhang, men som är olämpliga att inneha i en domstolslokal, till exempel paraplyer, glasflaskor eller hårspray.

Dok.Id 345392

24. Mot denna bakgrund bör det särskilt skyddsvärda området inom en domstolslokal anses utgöras av de utrymmen som ligger innanför säkerhetskontrollen, när en sådan finns. En person som kommer till domstolen med ett föremål som får innehas på allmän plats men inte i domstolen ges på så sätt möjlighet att närma sig säkerhetskontrollen och där lämna ifrån sig föremålet.

25. Med en sådan avgränsning bör ett oaktsamt innehav av en kniv som upptäcks i säkerhetskontrollen inte bedömas strängare än om innehavet skett på annan allmän plats. Är det däremot så att någon uppsåtligen innehar en kniv och försöker passera säkerhetskontrollen utan att visa upp den, bör detta anses utgöra en försvårande omständighet som i vissa fall kan leda till att brottet är att bedöma som grovt (jfr a. prop. s. 26).

Bedömningen i detta fall

26. A.S. har utan att vara medveten om det haft med sig en fällkniv med ett knappt fyra cm långt knivblad till Örebro tingsrätt. Kniven låg i fickan på hans ytterjacka. Innehavet upptäcktes vid säkerhetskontrollen. Han har berättat att han hade på sig jackan för första gången för säsongen och att kniven måste ha legat kvar i fickan sedan han under föregående säsong hade använt den vid fiske eller trädgårdsarbete.

27. Det är fråga om en sådan mindre fickkniv som är avsedd att omfattas av knivförbudet endast om det föreligger speciella omständigheter som gör att det finns en mera påtaglig risk för att kniven kommer att användas som vapen (se p. 8). Att A.S., omedveten om innehavet, hade med sig kniven när han skulle passera säkerhetskontrollen utgör inte en sådan omständighet (jfr p. 24 och 25). Inte heller i övrigt har det framkommit något som talar för att kniven skulle riskera att komma till brottslig användning. Innehavet har alltså inte omfattats av knivförbudet och är därmed inte straffbart.

Dok.Id 345392

28. A.S. ska därför frikännas från åtalet. Vid denna utgång saknas grund för att förverka kniven.

_____

I avgörandet har deltagit justitieråden Anders Eka, Malin Bonthron, Eric M. Runesson, Anders Perklev (referent) och Erik Sjöman. Föredragande har varit justitiesekreteraren Mikael Wibeck.

Dok.Id 345392